

1948 ARAP-İSRAİL SAVAŞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME AN EVALUATION OF THE 1948 ARAB-ISRAELI WAR

Beyza Nur ER¹, Davut ATEŞ²

Öz

Bu çalışma, 1948 Arap-İsrail Savaşı hakkındaki klasik anlatıların ötesine geçerek savaşı Arap dünyasındaki siyasal bölünmelerin, liderlik mücadelelerinin ve çıkar çatışmalarının görünür hâle geldiği çok boyutlu bir süreç olarak ele almaktadır. Çalışmanın temel amacı, savaş sırasında Arap devletlerinin izledikleri politikaları ve bu politikaların ardında yatan bölgesel çıkarları analiz etmektir. Arap Birliği içindeki stratejik uyumsuzluklar, tarihsel bir çerçevede incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmada, tarihsel analiz yöntemi benimsenmiş, dönemin diplomatik belgeleri, resmî açıklamaları gibi birincil belgelerin yanı sıra, tarihsel literatürden oluşan ikincil kaynaklar da değerlendirilmiştir. Çalışmanın önemi, Arap-İsrail çatışmasına dair mevcut literatürde genellikle göz ardı edilen Arap devletleri arasındaki rekabet boyutunu vurgulamasından kaynaklanmaktadır. Araştırma, savaşın yalnızca İsrail'in kuruluş süreciyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda Arap devletlerinin kendi içlerindeki ideolojik ve jeopolitik ayrışmaları da derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları, Arap devletlerinin birbirinden farklı önceliklerinin ortak bir stratejiye engel olduğunu göstermektedir. Ürdün'ün ilhak hedefi, Mısır'ın Arap dünyası içinde liderlik arayışı, Suriye'nin bölgesel güvenlik kaygıları ve Irak'ın Hâşimî Hanedanlığı'nı koruma politikası Arap dayanışmasını zayıflatmıştır. Sonuç olarak, 1948 Arap-İsrail Savaşı, Arap ulusçuluğunun sınırlarını belirleyen, bölgesel güç dengesizliklerinin tarihsel temelini atan ve Ortadoğu'nun modern siyasal yapısını şekillendiren dönüm noktalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelime: Arap-İsrail Savaşı, Arap Birliği, Ürdün, Mısır, Filistin.

Abstract

This study goes beyond the classical narratives about the 1948 Arab-Israeli War by examining the conflict as a multidimensional process in which political divisions, leadership struggles, and conflicts of interest within the Arab world became visible. The main purpose of the study is to analyze the policies pursued by Arab states during the war, the regional interests underlying these policies, and the strategic incompatibilities within the Arab League in a historical framework. To this end, the research adopts a historical analysis method, drawing on primary sources such as diplomatic documents and official statements of the period, as well as secondary sources from historical literature. The significance of the study lies in its emphasis on the dimension of competition among Arab states, which is often overlooked in the existing literature on the Arab-Israeli conflict. The findings demonstrate that the war was not only limited to the establishment of Israel but also deepened the ideological and geopolitical divisions within Arab states. Specifically, Jordan's annexation goal, Egypt's pursuit of leadership within the Arab world, Syria's regional security concerns, and Iraq's policy of protecting the Hashemite dynasty weakened Arab solidarity. In conclusion, the 1948 Arab-Israeli War is regarded as a turning point that defined the boundaries of Arab nationalism, laid the historical foundation for regional power imbalances, and shaped the modern political structure of the Middle East.

Keywords: Arab-Israeli War, Arab League, Jordan, Egypt, Palestine.

¹Bağımsız Araştırmacı, beyzanr1998@gmail.com, ORCID: 0009-0000-4785-4570

²Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, davutates@su.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8103-4186

Extended Abstract

This study contends that the 1948 Arab-Israeli War constituted a pivotal multidimensional juncture that fundamentally reconfigured the political, ideological, and social structures of the Middle East. Contrary to predominant historiographical narratives that emphasize the military dimensions surrounding the establishment of Israel and the resultant Palestinian displacement, this investigation foregrounds the Arab regional and interstate dynamics that critically shaped the conflict. The principal objective of this analysis is to elucidate how the heterogeneity of interests, ideological contestations, and leadership aspirations among Arab states decisively influenced both the trajectory and outcome of the 1948 conflict, thereby accelerating the protracted fragmentation of Arab political cohesion.

Employing a rigorous historical-analytical methodology, the research synthesizes a broad corpus of primary sources- including official proclamations, archival documents, and diplomatic communications- with a comprehensive review of secondary scholarship produced by regional and Western academics. This comparative framework reinterprets the 1948 war not merely as an Arab-Israeli confrontation but as a manifestation of intensified intra-Arab rivalries. The study advances the scholarly discourse by shifting analytical emphasis from external military defeat towards the structural implications of Arab disunity as a principal determinant of enduring political stagnation in the region.

Findings indicate that despite the prevailing rhetoric of pan-Arab solidarity, the coalition that engaged in the war was characterized by fundamentally discordant strategic objectives. Jordan, under King Abdullah I, pursued the territorial annexation of Arab-controlled Palestine within the ambit of the “Greater Syria Project,” a policy that engendered alienation among Palestinian leadership and provoked distrust across Arab states. Egypt’s involvement was shaped by a confluence of domestic pressures- namely public opinion, the ideological activism of the Muslim Brotherhood, and King Farouk’s leadership ambitions- coupled with a lack of adequate military preparedness, culminating in early defeats that undermined both its internal legitimacy and standing within the Arab League. Syria’s engagement was circumscribed by regime security concerns and rivalry with the Hashemite monarchy, opting to support the Arab Liberation Army without initiating full-scale military operations. Iraq’s participation, though vocally radical and ideologically aligned with the Palestinian cause, was circumscribed by British geopolitical influence, sectarian fissures, and dynastic imperatives. Lebanon’s limited military capacity and fragile sectarian equilibrium restricted its role to symbolic participation, primarily aimed at safeguarding internal political stability and its reputation within the Arab League.

The study elucidates that this multiplicity of divergent state motivations, compounded by the absence of a unified command and pervasive mutual distrust, prevented the consolidation of a coherent military or diplomatic strategy. The consequent failure to coordinate effectively led to Israel’s territorial consolidation and further entrenched the structural fissures within the Arab polity. In this sense, the conflict functions as an analytical prism revealing how inter-Arab rivalries eclipsed pan-Arab nationalist aspirations and transformed Arab nationalism from an integrative ideology into an instrument for domestic legitimacy and interregional competition. Furthermore, this research underscores the 1948 war’s historic significance as the genesis of a recurrent cycle of conflict and political disintegration within the Middle East. The war institutionalized patterns of mistrust and opportunistic realpolitik that continued to shape both Arab-Israeli relations and intra-Arab diplomatic interactions through subsequent wars in 1956, 1967, and 1973. It simultaneously demarcated a critical juncture in recalibrating the nexus between domestic political imperatives and regional strategic agendas among Arab states.

In conclusion, this study advocates for a reconceptualization of the 1948 Arab-Israeli War as fundamentally an Arab-Arab conflict situated within an Arab-Israeli framework. By foregrounding the internal fractures of the Arab coalition, it offers a more nuanced historiographical paradigm that contributes to understanding the deep-seated origins of regional instability. This analysis not only revisits the foundational dynamics of the Palestinian question but also provides a framework to comprehend how Arab nationalism, once envisioned as a force of unity, evolved into a fragmented and contradictory political discourse.

GİRİŞ

Siyonizm hareketleri, 1880'lerde Yahudilerin yüzyıllar önce ait oldukları topraklardan menedilmeleri gerekçesiyle ve bir yurt edinme çabalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin etkisiyle, İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour, uluslararası Siyonist hareketinin liderlerinden olan Lionel Walter Rothchild'a 1917 yılında bir mektup göndermiş, bu mektup Balfour Deklarasyonu olarak anılmıştır. Bu deklarasyon, Filistin'de Yahudiler için ulusal bir yurt kurulmasını destekleyerek bölgedeki demografik ve siyasi dengeleri köklü biçimde etkilemiştir (Bayur, 1991). Böylece Balfour Deklarasyonu, Filistin meselesinin başlangıç noktası olarak tarih kitaplarına geçmiş, Ortadoğu'da yıllar boyunca sürececek karışıklıkların sacayağını oluşturmuştur.

İngiliz manda yönetimi altında Yahudi göçünün hızla artması, Filistin'deki Arap toplumu içerisinde büyük huzursuzluklara ve iç karışıklıklara yol açmıştır. Arap liderler, bu göçü "Siyonist tehdit" olarak nitelendirirken Yahudiler, tarihsel hak iddiaları temelinde Kudüs merkezli bir devlet kurmayı hedeflemiştir (Morris, 2008). Arap Birliği her ne kadar Filistin meselesine yönelik ortak bir duruş sergileme iddiasında olsa da örgüt içi çekişmeler ve stratejik koordinasyon eksikliği bu iddiaların pratiğe yansımaları engellemiştir (Shlaim, 2008).

İngiltere'nin bölgedeki nüfuzunun azalmasıyla birlikte, Filistin meselesi, dönemin Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in girişimleri doğrultusunda 1947 yılında, Birleşmiş Milletler gündemine taşınmıştır. 14 Mayıs 1948 tarihinde ise İngiltere, Filistin'deki manda yönetimini resmen sona erdirmiştir. 15 Mayıs 1948 tarihinde de Yahudi temsilcileri İsrail devletinin kurulduğunu ilan etmiş, bu gelişme Arap dünyasında derin bir kırılmaya yol açarak bölgesel bir savaşın başlangıcını tetiklemiştir. Böylece yalnızca 1948'de değil, 1956, 1967 ve 1973 yıllarında da tekrar eden bir çatışma döngüsünün ilk halkası ortaya çıkmıştır.

1948 Arap-İsrail Savaşı, yalnızca bir askerî çatışma değil, aynı zamanda Ortadoğu'da dönemin siyasi, toplumsal ve ideolojik dönüşümleri yansıtan çok boyutlu bir kırılma anı olarak ele alınmalıdır. Ürdün'ün Batı Şeria'dan, Mısır'ın Gazze'den, Suriye ve Irak kuvvetlerinin ise kuzeyden ilerleyerek savaşa katıldıkları bu süreçte (Armaoğlu, 1991), her devletin motivasyonları kendi iç siyasi hesaplarıyla şekillenmiştir. Bu nedenle savaş, sadece Arap-İsrail rekabeti değil, aynı zamanda Arap devletleri arasındaki liderlik mücadelesi ve çıkar çatışmasının da bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Bu makale, Arap Birliği üyelerinin savaş sırasındaki tutumlarını karşılaştırmalı biçimde analiz ederek Filistin meselesine alternatif bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Ürdün'ün "Büyük Suriye" projesi, Mısır'ın Arap dünyasında liderlik iddiası, Suudi Arabistan'ın Hâşimî Hanedanlığı'na karşı denge arayışı ve Suriye'nin bölgesel güvenlik kaygısı savaşın dışsal bir düşmana karşı değil, Arap dünyasının kendi iç dinamikleriyle de şekillendiğini göstermektedir. Irak'ın Hâşimî Hanedanlığı'nın bölgesel prestijini koruma hedefi ve Lübnan'ın iç siyasi yapısındaki mezhepsel dengeleri muhafaza etme çabaları, Arap devletlerinin savaşa karşı yaklaşımlarını etkilemiştir (Rogan & Shlaim, 2008). Bu bağlamda 1948 Arap-İsrail Savaşı, yalnızca Filistin'in değil, Arap siyasetinin de geleceğini belirleyen dönüm noktalarından biri olarak ele alınmalıdır. Bu çerçevede, savaşın yalnızca dışsal bir tehdit karşısında Arap dayanışmasıyla yürütülmediği, aynı zamanda Arap devletlerinin birbirlerine karşı geliştirdikleri stratejilerin savaşın seyrini doğrudan etkilediği ortaya konulmaktadır.

Bu çalışma, tarihsel-analitik yaklaşım temelinde yapılandırılmıştır. Diplomatik belgeler, resmî açıklamalar, dönemin gazete arşivleri gibi birincil kaynakların yanı sıra, tarihçi ve araştırmacıların çalışmalarıyla şekillenen ikincil kaynaklar da değerlendirilmiştir. Çalışma; savaşın yalnızca dışsal faktörlerini değil, Arap devletlerinin iç politikaları ve stratejik rekabetleri çerçevesinde uzun vadede nasıl biçimlendiğini de incelemekte ve bu yönüyle çok boyutlu bir analiz sunmayı hedeflemektedir.

1. ARAP BİRLİĞİ ÜYELERİNİN GENEL DAVRANIŞLARI

Arap Birliği; 1945 yılında Mısır, Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün, Suudi Arabistan ve Yemen'in katılımıyla üye ülkeler arasında meydana gelebilecek karşıtlıkları ve çatışmaları şiddete başvurmadan bertaraf etme, aynı zamanda ulusal ve uluslararası boyutta iş birliğini teşvik ederek, ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel etkileşimi artırma amacıyla kurulmuş, 'İskenderiye Protokolü' ile de söz konusu birliğin hukuki temelleri atılmıştır (Durgun, 2022; Ateş, 2012). Aynı coğrafyayı, benzer kültürel kimliği

ve aynı dini paylaşan üye devletler, Pan-Arabizm ideolojisiyle hareket etmeyi, aralarındaki bağları güçlendirmeyi, siyasi faaliyetlerini gerçek bir iş birliğini sağlayacak şekilde koordine etmeyi amaç edindiklerini ifade etmişlerdir (Moore, 1974; Seabury, 1949). Bir yandan Yahudi nüfusunun artmasıyla Filistin bölgesinde yükselen iç karışıklıklar, öte yandan Filistin halkını içinde bulunduğu durumdan kurtaracak herhangi bir askerî veya siyasi gücün var olamayışı, Arap Birliği'nin Filistinli Arapların davasını üstlenmesinde önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir (Armaoğlu, 1991). Öyle ki, 25 Eylül-7 Ekim 1944 yılları arasında gerçekleştirilen kuruluş toplantısında dahi Filistin'in akıbeti ele alınmıştır. Kurucu üyeler, Mısır'ın İskenderiye vilayetinde bir araya gelerek örgütün kuruluşu, ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesine yönelik alınan kararların yanında Filistin meselesine de odaklandıkları görülmüştür. Toplantıda Yahudi göçlerine son verilmesi, Yahudilere toprak satışlarının yasaklanması ve bağımsız bir Filistin Devleti'nin kuruluşu için gerekli şartların sağlanması gibi hedefler belirlenmiştir. Ortaya konulan bu hedefler Arapların "müktesep hakkı"⁵ olarak görülmüştür (Armaoğlu, 1991).

Arap Birliği, Filistin'in geleceğine dair resmî düzeyde çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, 22 Mart 1945 tarihinde imzalanan kuruluş paktında "Filistin Hakkında Deklarasyon" yayımlanmış, İskenderiye Protokolü'nde alınan kararların altı çizilerek Filistin'in Arap dünyasından ayrılmaz bir parçayı teşkil ettiği kaydedilmiştir. Buna ek olarak, 9-12 Haziran 1946 tarihleri arasında, Şam'ın Bludan köyünde yapılan toplantıda, Filistin meselesine dair 10 maddelik bir karar alınmış ve böylece Filistin Komitesi, Filistin Fonu ve Filistin Yüksek İcra Komitesi kurulmuş (Cohen, 1982), kurumsal ve sistematik çerçevede ilerlemenin önü açılmıştır. İleriki yıllarda da Arap Birliği, Filistin mücadelesinin yegâne temsilcisi olarak görülen Filistin Kurtuluş Örgütü'nün de kurulmasına önayak olmuş; hatta finansörlüğünü de üstlenmiştir (Palestine Liberation Organization, 2013; Akyol, 2017).

2. ÜRDÜN'ÜN ARAP BİRLİĞİ İÇİNDEKİ ROLÜ

Suriye, Mısır, Ürdün, Lübnan, Irak, Yemen ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin, Arap Birliği bünyesinde Filistin meselesine kapsamlı destek sağlayacakları ve bölgedeki Yahudi varlığını ortadan kaldırmaya yönelik ortak bir strateji izleyecekleri yönünde güçlü bir kanaat hâkim olmuştur. Ancak Arap Birliği'ne üye devletler arasında önemli görüş ayrılıkları ve çıkar çatışmaları mevcuttur. Bu durumun en belirgin örneklerinden biri, Ürdün'ün tutumunda gözlemlenmektedir.

Ürdün Kralı I. Abdullah, 1920'lerden itibaren Siyonist liderlerle birtakım temaslar kurmaya başlamıştır. Ülkesinde yaşanan nakit sıkıntısı, onu Yahudi sermayesini çekme hususunda motive etmiştir. Ürdün'ün ekonomik kalkınması amacıyla Yahudi finansörlerin elektrik ve madencilik gibi alanlarda yatırımlarını teşvik etmiştir. Bu süreçte, Moshe Sharret ve Eliyah Sasson gibi Siyonist camianın etkili isimleriyle doğrudan temas kurmuştur (Rogan, 2008). Filistin Ulusal Hareketi Lideri olarak bilinen Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el-Hüseynî, Kral Abdullah'ın bölgesel rakiplerinden biri olarak öne çıkmıştır. Siyonist liderlerle Kral Abdullah'ın Hacı Emin el-Hüseynî'yi ortak bir tehdit olarak görmeleri, aralarındaki iş birliğini daha da pekiştirmiştir. Siyonist bakış açısına göre Kral Abdullah'ın Filistin'in taksim edilmesi fikrine sıcak baktığı ve çatışma çözüldükten sonra Yahudi devleti ile barış içinde yaşayabileceği düşünülmüştür. Ayrıca Kral Abdullah, Filistin sorununa dâhil olan diğer Arap ülkeleri hakkında bilgi kaynağı olarak görülmüş ve Arap Birliği arasında güvensizlik yaratabilecek stratejik bir müttefik olarak değerlendirilmiştir. 1947 yılında, Filistin çatışması kritik bir noktaya geldiğinde Yahudi liderler ile Kral Abdullah arasındaki temaslar ve ikili görüşmeler belirgin bir biçimde artmıştır. Filistinli Araplarla doğrudan uzlaşma sağlanamayınca bölgede bir denge unsuru oluşturmak adına Ürdün ve diğer Arap liderleriyle kurulan ilişkiler Siyonist diplomasisinin temel bir özelliği hâline gelmiştir (Shlaim, 2008).

17 Kasım 1947'de, Yahudilerin önde gelen temsilcilerinden olan Golda Meir ile Kral I. Abdullah, Neharayahim köyünde gizli bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede, diplomatik ve askerî stratejilerini kontrol etmek, Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el-Hüseynî'yi engellemek ve diğer Arap devletlerinin Filistin'e doğrudan müdahale etmesini önlemek için bir ön anlaşmaya varmışlardır (Shlaim, 2008). Görüşme sırasında Kral Abdullah, Filistin'i ilhak etme planını dile getirmiş, ilhak karşılığında Yahudilere parlamentoda temsil hakkı önererek uzlaşma yolları aramıştır. Meir, bu öneriyi

⁵Müktesep hak: tarihsel olarak elde edilmiş ve geri alnamaz kabul edilen siyasi hak (Şen, 2013; Teziç, 2001; Türk Dil Kurumu, 2022).

reddetse de Kral Abdullah bu fikirden vazgeçmemiştir (Cohen, 1982).

Kral Abdullah, yalnızca Filistin'deki dinî ve etnik çatışmalarda değil, aynı zamanda Arap dünyası içindeki liderlik mücadelesinde de aktif bir rol oynamıştır. Hâşimoğulları Hanedanlığı mensubu olması, Suudi Arabistan ile tarihsel bir rekabeti beraberinde getirmiştir. Özellikle babası Hüseyin bin Ali el-Hâşim'in Hicaz'daki krallığının, 1925'te Suudiler tarafından sonlandırılması, Kral Abdullah'ın Suudilere karşı güvensizliğini ve genişleme arzularını daha da pekiştirmiştir (Karsh, 1996).

Hâşimoğulları Hanedanlığı'nın bir diğer mensubu olan Kral Abdullah'ın kardeşi I. Faysal, 1920'lerde kısa bir dönem Suriye Kralı olduktan sonra Birleşik Krallık tarafından Irak Krallığı'nın başına getirilmiştir. Hâşimoğulları Hanedanlığı 1958'e kadar Irak'ta da otorite olarak varlığını sürdürmüş, yine de bölgede kalıcı olmayı başaramamıştır (Allawi, 2014). Kral I. Abdullah Suriye, Lübnan ve Filistin'i Ürdün topraklarına katacak "Büyük Suriye" planları içerisindeyken, Kral I. Faysal Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün ve Filistin'den oluşan ve "Bereketli Hilâl" adını verdiği, yeni bir devlet hayalleri kurmaya başlamıştı (Masalha, 1991). Ancak Kral I. Faysal'ın 1933 yılında ölümünden sonra Kral I. Abdullah, üstlendiği davanın başkahramanı konumuna gelerek hayalini kurduğu Büyük Suriye için adım adım harekete geçmeye koyulmuştur. Suriye ve Lübnan yöneticileri Kral Abdullah'ın bu hedefini ülkelerinin bağımsızlığına yönelik bir tehdit olarak görmüş, Kral Faruk, Mısır'ın Arap dünyasındaki lideri olma hedefine doğrudan bir tehdit olarak algılamıştır (Landis, 2008).

Kral Abdullah, Büyük Suriye vizyonunu hayata geçirmek adına bölgesel diplomatik ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Örneğin, 1938 yılında Hatay-İskenderun üzerindeki Arap taleplerinden feragat ederek karşılığında Türkiye'den Büyük Suriye projesine siyasi bir destek talep etmiştir. Aynı yıl Irak ile "Kardeşlik ve İttifak Antlaşması" imzalamıştır. Ayrıca Suriye'de Hâşimî yanlısı çevreyle yakınlaşmıştır. Öte yandan bu girişimler özellikle dönemin Suriye Devlet Lideri Şükrü el-Kuvvetli tarafından Suriye'nin bağımsızlığına bir tehdit olarak algılanmıştır (Landis, 2004). Suriye ve Ürdün arasında diplomatik ilişkiler kopma noktasına gelmiş, büyükelçilikler karşılıklı olarak kapatılmıştır (Teitelbaum, 2001).

Yaşanan bu gelişmeler, Arap Birliği içinde iki ana bloğun oluşmasına neden olmuştur. Bir tarafta Ürdün ve Irak'tan oluşan Hâşimî Bloğu yer alırken, diğer yanda Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan'ın bir araya gelerek oluşturduğu Mısır Bloğu ön plana çıkmıştır. Birlik üyeleri arasında kutuplaşmalara sebebiyet veren bu iki bloğun şekillenmesinde, bölgede yükselen Siyonizm ve Yahudi etkisinden çok Arap ülkeleri arasındaki temel anlaşmazlıklar önemli bir rol oynamıştır. Hâşimî Bloğunda Ürdün ve Irak her ne kadar rekabet içinde olsalar dahi, aynı hanedanlığı paylaşmaları ve bölgede benzer temel hedeflere sahip olmaları nedeniyle Birlik içerisinde birbirlerine hep daha yakın olmuşlardır. Mısır Bloğunu ise Hâşimîlerin bölgedeki varlığını ve temel hedeflerini tehdit olarak algılayan, Birlik içinde nispeten güçlü olan Mısır'dan yardım almayı ve korunmayı ümit eden devletler oluşturmuştur. Mısır Bloğu'nda yer alan devletlerin, Arap Birliği'ne Hâşimîlerden daha fazla önem atfettiği savunulmaktadır (Gerges, 2008). Birlik üyelerinin onayı olmadan herhangi bir sınır değişikliği yapılamayacak oluşu, üye devletlerin bağımsızlık ve egemenliklerini bir derecede garanti ettiği anlamına geldiğinden, Hâşimîler karşısındaki diğer devletler hukuki açıdan daha emniyetli hissetmeye başlamışlardır. Ürdün ise Birlik'ten çok Arap Lejyonu'nun varlığına güven duyduğu söylenebilir. Bölgedeki en güçlü askerî birlik olan Arap Lejyonu ve İngiliz Komutan Glubb Paşa, Kral Abdullah'ın emri altında bulunmaktaydı. Ayrıca Glubb Paşa'nın Suriye Projesi'nin en büyük destekçilerinden biri olması Suriye'nin Birlik içerisindeki davranışlarını etkileyen en temel unsurlardan biri olmuştur (Landis, 2004; Seabury, 1949).

Bu bağlamda Ürdün, Arap Birliği'nin kolektif karar alma mekanizmalarına mesafeli bir duruş sergilemiş, Arap Lejyonu aracılığıyla sahip olduğu askerî gücü ve hanedan temelli diplomatik ilişkileri üzerinden bölgesel nüfuzunu arttırma motivasyonuna sahip olmuştur (Landis, 2004). Kral Abdullah'ın Filistin meselesine olan yaklaşımı Arap dayanışmasından ziyade Ürdün merkezli bir çözüm anlayışını yansıtmış; ancak bu tutum Birlik içinde güven krizini de beraberinde getirmiştir (Cohen, 1982). Dolayısıyla Ürdün'ün Arap Birliği içindeki rolü ortak bir Arap stratejisi modelinden saparak hanedan çıkarları doğrultusunda şekillenen bağımsız bir güç politikası örneği olarak değerlendirilebilir (Gerges, 2008).

3. FİLİSTİN MESELESİNDE DIŞ MÜDAHALE VE ARAP TEPKİLERİ

Filistin meselesinde dış aktörlerin etkisi, özellikle ABD, İngiltere ve Birleşmiş Milletler (BM) üzerinden belirleyici olmuştur. Bu aktörler, hem savaş öncesinde hem de savaş sürecinde Arap dünyasındaki dengeleri şekillendirmiştir. Uluslararası güçlerin önerdiği çözüm planları, yalnızca Yahudi göçünü değil, bölgesel liderlik mücadelelerini ve Arap devletlerinin stratejik çıkarlarını da doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle Arap liderlerinin tepkilerinin, çoğu zaman yalnızca ideolojik değil, aynı zamanda hanedan rekabeti ve sınır güvenliği gibi somut kaygılara dayandığı söylenebilir.

3.1. Suudi Arabistan'ın Diplomatik Hamleleri ve ABD ile Temasları

Filistin meselesiyle en çok ilgilenen aktörlerden biri kuşkusuz Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz İbn Suud olmuştur. Bu doğrultuda Abdülaziz İbn-i Suud, dönemin ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'e başvurarak ABD'yi meselenin içine çekmeyi başaran ilk isim olmuştur (Armaoğlu, 1991). Kral Abdülaziz İbn-i Suud, 1943 yılında Amerika'nın Kahire Elçisi Alexander C. Kirk ile gerçekleştirdiği bir görüşmede, Filistin meselesinde herhangi bir karar vermeden önce kendisinin fikrine başvurmaları gerektiğini belirtmiş, Irak, Suriye ve Filistin'in kontrolünün Kral Abdullah'a geçmesi halinde bölgesel bir felaket yaşanacağını iddia etmiştir. Bu yaklaşımın ardında, Ürdün'ün genişleme arzularının bir gün Suudi Arabistan'ı da tehdit edeceği endişesi yer almaktaydı. Örneğin İbn-i Suud, 1925 yılında Ürdün'ün Ma'an ve Akabe Körfezi bölgesini ilhak etmesini kendisine yönelik direkt bir tehdit olarak algılamıştır (Shwadran, 1959). Yaşanan bu gelişmelerle Suudi Arabistan'ın yalnızca dinî değil, stratejik kaygılarla da Filistin meselesiyle ilgili olduğunu göstermektedir. Roosevelt, her ne kadar Temsilciler Meclisi ve Senato tarafından artan Siyonist baskıların altında kalsa da Ortadoğu'nun stratejik önemi ve petrol kaynakları nedeniyle Arapların tepkisini çekecek kararlar almaktan kaçınmıştır (Al-Rasheed, 2008).

Roosevelt'ten sonra başkanlık koltuğuna oturan Harry S. Truman Avrupa'daki Yahudi mültecilerin mevcudu nedeniyle farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Truman, 1945'te Avrupa'daki Yahudilerin durumu hakkında rapor hazırlanması için Earl Grant Harrison'u görevlendirmiştir. Harrison hazırladığı raporda en az 100.000 Yahudi'nin Filistin'e yerleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu öneri, dönemin İngiltere Başbakanı Clement Attlee tarafından, Filistin'in mevcut ekonomik koşullarının bu kadar mülteciyi kabullenmek için yeterli olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Arap devletleri ise 100.000 Yahudi'nin Filistin'e gönderilmesiyle bölgede karışıklığın artacağı öngörüsünü gerekçe göstererek raporu eleştirmişlerdir (Truman, 1956).

Truman, aynı yıl Anglo-Amerikan Araştırma Komitesi'ni kurmuş ve Filistin'in mevcut durumu hakkında araştırma yapılmasını ve bir çözüm önerisi hazırlanmasını istemiştir. Komite, 100.000 Yahudi mültecinin Filistin'e gönderilmesini, Filistin topraklarının Yahudilere satılmasının önündeki yasağın kaldırılmasını, Arapların Yahudilere, Yahudilerin Araplara egemen olamayacağı bir sistemin geliştirilmesini ve Filistin'de BM tarafından idari bütünlük sağlanana kadar İngiltere'nin yönetimi altında kalmasını önermiştir (Laqueur ve Robin, 1984). Filistin'in geleceğine dair önerilerin değerlendirilmesi amacıyla düzenlenen toplantıda Arap Yüksek Komitesinin fiili sözcüsü Cemal al-Hüseyni, Komite'ye sunulan bildiriye, Filistin'in yalnızca Araplara ait olduğunu ve Yahudi göçünün derhal durdurulması gerektiğini ifade etmiştir. Mısır, Ürdün ve Irak gibi Arap devletleri Arap Yüksek Komitesi'nin taleplerini desteklemişler; ancak İngiltere ile diplomatik ilişkileri göz önünde bulundurarak daha temkinli ve pragmatik bir tutum sergilemişlerdir. Örneğin yasal Yahudi göçmenlere vatandaşlık verilmesi fikrini kabul etmişler; fakat bu tutum Arap Yüksek Komitesi'nin sert çizgisiyle çelişmiştir. Arap devletlerinin Filistin meselesini ideolojik hedefler yanında diplomatik çıkarlar doğrultusunda da ele almaları, Arap Yüksek Komitesi'nin yetkilerini sınırlama ve karar alma süreçlerini kendi bünyesinde toplama çabaları Filistinli liderlerin uluslararası platformlarda bağımsız hareket etmesini zorlaştırmış ve öz yönetim talepleriyle örtüşmemiştir (Nevo, 1987).

3.2. Arap Devletlerinin Morrison-Grady Planına Tepkileri

Amerika, Filistin meselesinde etkili bir çözüm üretemediğinden İngiltere devreye girmiş, mevcut karışıklığın çözüme kavuşması adına 1946 senesinde, Morrison-Grady Planı'nı hazırlamıştır. Plan, Filistin'i Arap Eyaleti, Yahudi Eyaleti ve Merkezi Yönetim adı altında üçe bölünmesi gerektiğini öngörmüştür. Kudüs, Beytüllahim, Negev ve Hayfa Limanı'nın merkezi yönetimin, yani İngiltere'nin kontrolü altında olacağı belirtilmiştir. Merkezi hükümet dışında kalan her iki eyaletin de kendisine ait

birer yasama ve yürütme organı olması, içişlerinde ise özerklik statüsü kazanmaları tasarlanmıştır. Buna karşın her iki eyaletin de kabul edeceği yasaların öncelikle merkezi yönetimin onayından geçmesi gerektiği, Yahudi Eyaleti'ne yerleştirilecek olan 100.000 Yahudi mültecinin de merkezi yönetimin denetlemesine tabi tutulması kararı alınmıştır. Ancak bu öneri Arap liderler tarafından, Filistin'in parçalanmasını meşrulaştıracağı ve Yahudi yerleşimini kalıcılaştıracağı gerekçesi sunularak reddedilmiştir (Truman, 1956).

İngiltere, taraflar arasında uzlaşa sağlanamayınca 2 Nisan 1947'de, meseleyi Birleşmiş Milletler'e resmen taşımış ve çözüm için uluslararası komite kurulmasını talep etmiştir (UN, 1946-47). Bu adım, Filistin meselesinin artık yalnızca bölgesel değil, küresel bir sorun hâline geldiğini göstermiştir. Yaşanan gelişmeler neticesinde 1947 BM Taksim Planı'na giden sürecin önu açılmıştır.

3.3 Arap Liderlerinin BM Taksim Planına Karşı Tutumları ve İç Rekabet Dinamikleri

Filistin meselesine uluslararası çözüm bulma çabaları yeni bir boyut kazanmış ve 15 Mayıs 1947 tarihinde, "Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi" kurulmuştur. Komite, taraflarla görüşmek adına çalışmalarına başlamıştır. Yahudiler, Komite ile görüşmeyi kabul etmiş, Filistin topraklarında bağımsız bir devlet olma taleplerini iletmış, Siyonist Lider Weizmann ise sadece bağımsız bir devlet kurulmasının değil, Filistin'in taksim edilmesinin de elzem olduğunu kaydetmiştir. Arap Yüksek Komitesi ise Filistin Özel Komitesi ile görüşmeyi reddetmiştir. Bu tutum, Yahudilerin dünya kamuoyu nezdinde daha barışçıl ve iş birliğine açık bir imaj çizmesine neden olurken Arapların uluslararası çözüm mekanizmalarına karşı güvensizliğini yansıtmıştır (Armaoğlu, 1991).

Komite, tarafları ortak paydada buluşturma ve Filistin'in taksim planına ikna etmek amacıyla bu sefer birebir görüşmeler gerçekleştirmiştir. Önce 23 Temmuz'da Suudi Arabistan, Suriye, Mısır, Irak ve Lübnan, üç gün sonra da Ürdün ile temasa geçilmiştir (UN, 1946-47). Arap devletleri, Filistin'de bağımsız bir Arap devleti kurulması yönündeki taleplerden vazgeçmeyeceklerini bildirirlerken önce Filistin'in taksiminden taraf olan Ürdün Kralı I. Abdullah, artan baskılar nedeniyle fikir değiştirerek diğer Arap devletler gibi bağımsız bir devlet kurulmasını savunmaya başlamıştır. Kral Abdullah, Özel Komite ile görüşmesinden iki gün sonra İngiltere'ye bir mektup göndererek Filistin yine de taksim edilir ise Araplara bırakılacak olan kısmı ilhak etmeye niyeti olduğunu, iş birliği için her an hazır olduğunu belirtmiştir (Cohen, 1982). Bu mektup, İngiliz makamlarının Ürdün'ün Filistin'i işgal etme niyetinden haberdar olduğunu göstermektedir. Nitekim Ürdün Başbakanı Tefvik Ebu el-Huda Londra'da İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin ile gerçekleştirdiği görüşmede, Ürdün'ün Filistin'in bölünmesiyle Araplara bırakılan bölgeler üzerindeki işgal planlarını gündeme getirmiştir (Rogan, 2008).

Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el-Hüseyni ise kurulacak olan Arap devletinin yönetimini kendisine vermeleri şartıyla Filistin'in taksimini onaylayabileceğini, 7-15 Ekim 1947 tarihleri arasında Suriye'de düzenlenen Arap Birliği toplantısında üye devletlerin temsilcilerine iletmıştır. Bu yöndeki taleplerini ve geçici bir Filistin Devleti kurma hedefini Arap dünyasıyla paylaşarak kendisini desteklemelerini istemiştir (Shlaim, 2008). Suriye ve Lübnan bu talep karşısında kararsız olduklarını bildirmişler, Hâşimoğulları hanedanlığı mensubu Kral Abdullah ve Kral Faysal ise bu teklife tepkiyle karşılık vererek Hacı Emin el-Hüseyni'ye yapılacak en ufak bir yardımın karşısında yer alacaklarını öne sürmüşlerdir. Suudi Arabistan ile Mısır ise Hacı Emin el-Hüseyni'nin bu teklifini içten içe desteklemiş olsalar dahi Ürdün'ün tutumundan çekinerek sessiz kalmışlardır (Kimche, 1960).

3.3.1. Arap Devletlerinin BM Taksim Planına Tepkileri ve Askerî Stratejileri (1947-1948)

BM Genel Kurulu'nun 29 Kasım 1947 tarihinde yapmış olduğu oylama sonucunda, Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında taksim edilmesinde karar kılınmıştır (UN, 1946-47). Aralık ayı boyunca İngiliz birlikleri Filistin'i terk ederken Yahudiler ise kendilerine tahsis edilen alanlara yerleşmeye başlamıştır. Alınan karardan oldukça memnuniyetsiz olan Araplar ise bu kararın *self-determinasyon*⁶ ilkesine aykırı olduğunu öne sürmüşlerdir. Başta Irak Dışişleri Bakanı Fadıl Cemalî olmak üzere birçok lider bölünmeye izin vermeyeceklerini beyan etmiştir. Lübnan, Suriye, Suudi Arabistan, Yemen, Ürdün ve Mısır ise gerektiği ölçüde önleyici tedbirler düzenleyeceklerini açıklamışlardır (Armaoğlu, 1991).

⁶Self-determinasyon ilkesi: bir halkın coğrafi sınırlarını, siyasal statüsünü ve geleceğini diğer devletlerden bağımsız olarak özgürce belirleme hakkı (Kılınç, 2008).

Nisan 1948 tarihinde de Arap Birliği üyeleri Kahire’de bir toplantı gerçekleştirmiştir. Ürdün bu toplantı esnasında Filistin’deki manda rejimi sona erer ermez Arap Lejyonu’nu bölgeye göndereceğini dile getirmiştir. Bölgeyi Yahudilerden kurtaracak en kudretli askerî birliğin Arap Lejyonu olması sebebiyle üye devletler Filistin’in işgaline ikna olmuşlar; ancak işgalin kısa süreli olmasını ve Ürdün’ün Filistin’in Yahudilerin elinden kurtardıktan sonra kendi hükümetlerini kurmalarına müsaade etmesini şart koşmuşlardır. Böylece Suriye, Lübnan ve Irak bölgeye gönüllü asker gönderme kararı alırken, Suudi Arabistan ise önleyici tedbirler kapsamında yardım göndermeyi kabul etmiş ve her ne amaçla olursa olsun herhangi bir Arap devletinin Filistin’e dışarıdan müdahale etme ya da Filistin Araplarını silahlandırma fikrine karşı çıkmıştır. Mısır, Suudi Arabistan’a benzer biçimde Filistin’e düzenli ordu göndermeye sıcak bakmamış, yalnızca bölgeye gönüllü asker sevk etmeye razı olmuştur. Ayrıca İngiliz askerlerinin hala Mısır topraklarında bulunması ve İngiltere ile devam eden Sudan meselesi nedeniyle, İngilizleri rahatsız edecek herhangi bir askerî girişimden kaçınacaklarını açıkça belirtmiştir (Cohen, 1982).

Bu arada, Aralık 1947’de, bölgedeki Araplar ve Yahudiler arasında kendisini gösteren çatışmalar Nisan 1948’e kadar artarak devam etmiştir. BM Güvenlik Konseyi Nisan ayı boyunca ateşkes çağrısında bulunmuş ve çatışmaları yatıştırmak adına Filistin Mütareke Komisyonu kurmuşsa da taraflardan olumlu dönüş alamamıştır (UN, 1947-49). Ürdün, özellikle Mısır Kralı Faruk’un yapılacak olan ilhakın geçici olması konusundaki ısrarlarına karşılık, “Filistin Ürdün’ün sahili, Ürdün ise Filistin’in hinterlandı” misyonu ile hareket ederek Filistin ile Ürdün’ün bir olduğunu iddia etmiştir. Kral Abdullah, 26 Nisan 1948’de gerçekleştirdiği bir basın toplantısında, “Artık tüm barışçıl yollar tükendi! Şimdi Filistin’i kurtarma onuruna erişmek bana nasip oldu.” açıklamasını yapmıştır (Kimche, 1960, s.108). Bu süreci Arap kamuoyunda prestij kazanmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

4. 1948 ARAP-İSRAİL SAVAŞI

14 Mayıs 1948 gecesi İngiltere, Filistin’deki manda yönetimini sona erdirmiş, Yahudiler ise bundan sadece birkaç saat önce İsrail devletini kurduklarını ilan etmiştir (Laqueur ve Robin, 1984). İsrail’in kuruluş ilanından dakikalar sonra, ABD, İsrail devletini *de-facto*⁷ olarak tanıdığını kamuoyuna duyurmuştur (UN, 1947-48). Akabinde Ürdün, Suriye, Lübnan, Irak ve Mısır Filistin’i doğu, kuzey ve güney olmak üzere üç farklı yönden ilhak etmiştir. Ürdün kuvvetleri doğudan girerek Eriha istikametine doğru ilerlerken Suriye ve Lübnan kuvvetleri Taberiye ve Celile bölgelerini kontrol etmek amacıyla kuzey istikametten inmişler, Mısır kuvvetleri ise Gazze ve Beerşeva’yı ele geçirmek üzere Negev yönünden harekete geçmiştir (Armaoğlu, 1991).

Filistin’in ilhakında Arap Birliği dâhil tüm dünyayı en çok şaşkına uğratan devlet Mısır olmuştur. Zira Mısır, Filistin’in taksim kararının akabinde meydana gelen çatışmaların ılımlı bir biçimde çözüme kavuşması gerektiğini savunarak askerî yollara başvurulmaması konusunda ısrarda bulunmuştur. Daha önce de bahsedildiği üzere, İngilizlerle hâlihazırda süregelen politik bir mücadelesi söz konusu olduğundan açıkça başka bir savaşa dâhil olmayacağını söylemiştir. Üstelik Arap Birliği’nin bugüne kadar gerçekleştirdiği tüm müzakerelerde ve toplantılarda, Filistin’e düzenli ordu gönderilmesi veya ilhak edilmesi önerilerini, Ürdün ile karşı karşıya gelme pahasına reddetmiş, bu hususta sadece önleyici tedbirler almakla ve bölgeye yardım amaçlı gönüllü asker göndermekle yetinmiştir. Nisan 1948 sonunda yapılan toplantıda tüm üye devletler Filistin’in işgaline ikna olmuşken Mısır ısrarla bu kararın karşısında olmaya devam etmiştir. Üstelik bölgeye yardım amaçlı gönderdiği gönüllü asker sayısının sadece 50 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Arap Birliği, Aralık 1947’de bölgeye 10.000 tüfek göndererek yardım sağlama kararı aldığı anda Mısır 2.000 tüfek göndermiş; ancak gönderdiği tüfeklerin kalitesizliği nedeniyle Birlik Askerî Komitesi ve Arap Yüksek Komitesi tarafından eleştirilere maruz kalmıştır (Mayer, 1986).

4.1. Mısır’ın 1948 Arap-İsrail Savaşı’na Katılımı ve İlhak Kararının Siyasal Arka Planı

Mısır 1948 Arap-İsrail Savaşı öncesinde Filistin’e düzenli ordu gönderilmesi fikrine karşı çıkmış; fakat sonra ilhak kararı almış ve bu karar hem iç hem de dış politikada çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Savaş kararı alındığında Mısır ordusu eğitim, silah, mühimmat ve ulaşım açısından ciddi eksikler yaşamıştır. Yahudi birliklerine dair istihbaratı yetersiz olmuş ve ordu ağırlıklı olarak iç istikrarı

⁷De facto: hukuken değil, fiilen var olan durum (Oxford Reference, 2011).

sağlamak amacıyla devlet otoriteleri tarafından kullanılmıştır (Shakib, 1986, akt. Gerges, 2008). Lojistik açıdan ise dolaylı olarak İngiltere'ye bağımlılık söz konusuydu (Gerges, 2008).

Ekim 1947'de, Lübnan'ın Aley kentinde düzenlenen Arap Birliği toplantısında dönemin Başbakanı Nükraşi, İngiltere ile yaşanan sorunlar nedeniyle, Filistin'e doğrudan askerî bir müdahalede bulunulmayacağını açıklamıştır (al-Ahram, 1947, akt. Gerges, 2008). Filistin'deki çatışmayı "askerî bir gösteri" olarak nitelendiren Nükraşi, Mısır'ın bu gösteriye katılımın ötesine geçmeye hazır olmadığını ifade etmiştir. Bu noktada Kral Faruk ve Başbakan Nükraşi'nin bölgede gerçek bir savaşın patlak vereceğini tahmin etmemeleri dikkat çekicidir. Örneğin 10 Mayıs 1948'de, Nükraşi, ordu subaylarına Filistin'deki çatışmanın gerçek askerî bir hareket değil, siyasi bir gösteri olacağını ve ihtilafın BM tarafından hızlı bir şekilde çözüleceğini bildirmiştir (Gerges, 2008).

Mısır'ın Siyonist aktörlerle kurduğu temaslar da savaşa katılım konusundaki isteksizliğinde etkili olmuştur. Kamuoyunda Siyonizm'e yönelik sert söylemlere rağmen, bazı Mısırlı siyasetçilerin perde arkasında Siyonistlerle diplomatik ilişkiler yürüttüğü görülmüştür (Mayer, 2021). Örneğin Arap Birliği'nin ilk Genel Sekreteri, Mısırlı Siyasetçi Azzam Paşa, söylemlerinde Siyonizm'i reddetmiş; ancak 1945 yılında Siyonistlerle anlaşma yapılmasını önermiştir. Savaş sonrasında ise ılımlı bir ton benimsemiş, Filistin'de Yahudi ve Araplara eşit haklar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Filistin Postası, 21 Mayıs 1948). Benzer şekilde, dönemin dış politika yapımcılarından Tefvik Hanna ve Mahmut Fevzi, Yahudi Ajansı temsilcisi Eliyah Sasson ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve bu görüşmelerde Naziler tarafından katledilen Yahudiler için duyulan üzüntü dile getirilmiş, Filistin sorununda uzlaşma arayışlarına açık bir tutum sergilemiştir. Özellikle eski Başbakan Ali Mahir'in Siyonist temsilcilerle olumlu ilişkiler kurması bu yaklaşımı yansıtmaktadır (Mayer, 1986).

Tüm bu gelişmelere ve ordunun hazırlıksızlığına rağmen Kral Faruk, 11 Mayıs 1948 tarihinde dönemin Savaş Bakanı Muhammed Haydar Paşa ve Başbakan Nükraşi'ye haber vermeksizin ordunun Filistin'e girmesi talimatını vermiştir (Naquib, 1974, akt. Gerges, 2008). Bu değişimin ardındaki nedenler arasında hem iç hem dış dinamikler önemli rol oynamıştır. Öncelikle BM'nin 1947'de Filistin'in taksimini kabul etmesi Mısır'da öğrenci protestolarının yaşanmasına neden olmuştur (al-Ahram, 1947, akt. Gerges, 2008). Müslüman Kardeşler Cemiyeti gibi gruplar, kamuoyunu harekete geçiren kampanyalar yürütmüş, halk arasında cihat çağrıları yükselmiştir. Özellikle Deir Yasin Katliamı sonrası el-Ezher Büyük Âlimler Heyeti'nin cihat çağrısı, yöneticiler üzerinde büyük baskı yaratmıştır. Ortaya çıkan kamuoyu baskısı, Kral Faruk'un kayıtsız kalmakta zorlandığı bir noktaya gelmiştir. Dolayısıyla yaşanan iç siyasi kaygılar, Mısır'ın dış politikasında belirleyici olmuştur (Gerges, 2008). Kamuoyundaki bu dalgaya rağmen, Mısır'ın askerî hazırlıkları yetersiz kalmıştır. Gönüllü asker sayısının sınırlı olması ve gönderilen silahların kalitesizliği bu konuda ciddi bir isteksizlik olduğunu göstermiştir. Mısırlı Subay Osman el-Mehdi Paşa, savaşa karşı olduğunu; ancak siyasi otoriteler tarafından savaşmaya zorlandığını belirtmiştir (al-Ahram, 1953, akt. Gerges, 2008).

Mısır'ın ilhak kararında belirleyici olan bir diğer faktör Kral I. Faruk'un bölgesel liderlik arzusu olmuştur. Kral Faruk'un, Filistin üzerindeki etkisini artırarak Arap dünyasında liderlik rolünü üstlenmeyi hedeflediği savunulmaktadır (Mayer, 2021). Kral Abdullah'ın bölgesel hırslarından ve Büyük Suriye planlarından endişe duyan Kral Faruk, Kral Abdullah aracılığıyla bölgede İngiliz etkisinin artacağını düşünmüştür (Heikal, 1978, akt. Gerges, 2008). Birlik içerisinde Suudi Arabistan Kralı İbn-i Suud ile ortak hareket ederek Ürdün'e karşı bir denge unsuru oluşturmaya çalışmış, Kral Abdullah'ın Arap dünyasında daha fazla nüfuz ve güç elde etmesini engellemek istemiştir. Böylece Filistin'in bağımsızlığını savunmayı Mısır'ın çıkarları açısından en uygun yol olarak değerlendirmiştir. Bu yönelimin bir sonucu olarak, Kral Faruk, Hacı Emin el-Hüseyni'yi desteklemiştir. Bu doğrultuda Filistin'de geçici bir hükümet kurulmasını savunmuştur (Kimche, 1960).

1948 Arap-İsrail Savaşı öncesi Siyonist hareketler Mısır'da yasaklanmış, bu durum hükümetin Siyonizm'e karşı tutumunun zayıfladığına işaret etmiştir (Mayer, 1986). Bununla beraber Kral Faruk tarafından ilhak kararı alındığında İsrail'in yeni kurulan bir devlet olarak başarılı bir savaş yürütülebileceği düşünülmemiş ve savaş Siyonist çeteleri cezalandırmak amacıyla düzenlenen bir polis eylemi olarak nitelendirilmiştir. Mısır ordusunun Filistin'e girdikten sonra hazırladığı ilk raporda operasyonların yalnızca Siyonist çeteleri disiplin altına almak amacıyla tasarlandığı bildirilmiştir (Gerges, 2008). Ancak Mısır otoriteleri tarafından gelişen bu algı savaşın başarılı bir biçimde

yürütülememesine sebebiyet vermiştir.

4.2. Irak'ın 1948 Arap-İsrail Savaşı'na Katılımında Etkili Olan Faktörler

Irak'ın tarihsel gelişimini ve toplumsal yapısı, 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndaki rolünü ve bu savaşa katılma gerekçelerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Iraklı liderler, Filistin meselesine dair söylemlerinde iddialı bir duruş sergilemiş ancak söylem ile eylem arasında ciddi tutarsızlıklar gözlemlenmiştir. Örneğin Irak, Filistin'e düzenli asker göndermeyi savunan ilk Arap ülkesi olmasına rağmen, Batı Şeria tepelerinde savunma mevzilerini işgal etmek dışında etkili bir askerî varlık göstermemiştir. Aynı şekilde, Yahudileri destekleyen Batılı güçlere petrol ve ticaret boykotu uygulanacağı yönündeki açıklamaları pratikte hayata geçirilmemiştir (Tripp, 2008).

Bu tutarsızlıkların nedenlerini anlamak için Irak'ın siyasi gelişimini incelemek önem arz etmektedir. 1921-1932 yılları arasında İngiliz mandası altında olan Irak, 1932 yılında "Irak Hâşimî Krallığı" adıyla bağımsızlık kazanmıştır (Lenczowski, 1956). Fakat bu bağımsızlık, İngiliz nüfuzunun tamamen sona erdiği anlama gelmemiş, ülke içinde İngiliz etkisi devam etmiştir. Bu durum iktidar mücadelesi yürüten siyasi aktörlerin söylemlerini dikkatle şekillendirmelerine neden olmuş, Irak siyaseti farklı güç odaklarının kendi anlatılarını hâkim kılmaya çalıştığı bir rekabet alanına dönüşmüştür (Tripp, 2008).

1940'lı yıllardan itibaren Irak toplumunda etnik, mezhepsel ve sosyo-ekonomik farklılıklar daha görünür hale gelmiştir. Merkezileşmiş devlete karşı çeşitli toplumsal kesimlerden protestolar yükselmiş, yönetici elitler bu düzen sorunlarıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır (Tripp, 2008). Filistin meselesi ise Irak'ta İngiliz karşıtı duyguları tetiklemiş ve siyasi elitlerin otorite kurma çabalarını zorlaştırmıştır. Aynı zamanda Pan-Arabizm vizyonu ile hareket eden Fevzi el-Kavukçu gibi subaylar ve politikacılar ön plana çıkmıştır (Eppel, 1994).

1946 yılında, Başbakan Tevfik es-Süveydî'nin yürüttüğü liberal politikalar, gelir kaynağında eşitsizlik, işsizlik ve enflasyon gibi sorunları gündeme taşıyarak Irak Komünist Partisi'nin siyasette daha aktif bir rol üstlenmesine neden olmuştur. Sendikaların kurulması ve işçi grevlerinin başlaması bu sürecin göstergelerindedir. Kürt azınlığın bulunduğu bölgelerde ise daha radikal bir Kürt milliyetçiliği yükselmiş ve protestolar artmıştır (Batatu, 1982). Artan bu iç karışıklıklar neticesinde Naip Prens Abdullah, Tevfik es-Süveydî'yi görevden alarak yerine Nuri es-Said'i başbakan olarak atamıştır. Said, muhalefeti bastırmak amacıyla Komünist Parti liderlerini tutuklatmış, böylece protestolar bastırılmış; ancak tamamen sona ermemiştir (Tripp, 2008).

Nuri es-Said ve ardından gelen Irak hükümetleri, Filistin meselesine dair radikal söylemler geliştirmiştir. 1946 yılında Irak Parlamentosu'nda, 1939 tarihli Beyaz Kitap'ta yer alan kararlar kınanmış, Dışişleri Bakanlığı Genel Müdürü Fadıl el-Cemalî, Arap Birliği toplantısında İngiltere ve ABD'ye yönelik petrol boykotu çağrısında bulunmuştur (al-Windawi, 1989, akt. Tripp, 2008). Irak yönetimi Siyonizm'i Komünizm ile ilişkilendirerek hem Filistin meselesine karşı duruşunu pekiştirmiş hem de iç muhalefeti bastırmak için ideolojik bir araç geliştirmiştir. Bu ilişkilendirmenin temel dayanağı, Sovyetler Birliği'nin Filistin'in taksimini ve Yahudi devletinin kurulmasını desteklemesi olarak gösterilmiştir (Tripp, 2008). 1947'de BM'nin Filistin'in taksimini onaylaması ve İngiltere'nin 1948'de bölgeden çekileceğini açıklaması Irak'ta protestoların yeniden alevlenmesine neden olmuştur. Iraklı liderler, Arap ülkeleri askerî mücadeleye çağırılmış; ancak bu çağırının temel amacı bağımsız bir Filistin devleti kurmak değil, Arap devletlerinin Filistin'de tek taraflı bir üstünlük elde edilmesini engellemek ve Irak'taki muhalefetin Filistin meselesi üzerinden güç kazanmasını önlemek olmuştur (Foreign Office, 1947, akt. Tripp, 2008).

Bu dönemde Salih Cabr hükümetinin öncelikli gündemi, İngilizlerle yürütülen İngiliz-İrak Anlaşması'nın müzakereleri olmuştur. 1947 yılı boyunca süren görüşmelerde, İngiliz kuvvetlerinin Irak'tan çekilmesi karşılığında Irak'ın İngiliz çıkarlarına aykırı adımlar atmayacağı taahhüt edilmiştir. Bu müzakereler Filistin meselesinin geri planda kalmasına neden olmuştur. İngiltere ile yapılan görüşmelerde, Kral Abdullah'ın Filistin'in Araplara ayrılan kısmını ilhak edeceği ve Irak'ın da benzer bir karar alması durumunda destekleneceği öğrenilmiştir (Foreign Office, 1947, akt. Tripp, 2008). Ocak 1948'de, Portsmouth'ta imzalanan anlaşma ile İngiltere, Irak'taki askerî güçlerini çekmeyi ve hava üslerini Irak'a devretmeyi kabul etmiştir. Fakat savaş zamanında bu üslerin kontrolünü yeniden ele alabileceği hükme bağlanmıştır. Anlaşma, Bağdat'ta ve diğer şehirlerde protestolara yol açmış, artan

tepkiler üzerine Naip Abdullah, anlaşmayı onaylamayacağını açıklayarak Salih Cabr'ı görevden almıştır (Batatu, 1978).

Irak'ın Filistin meselesine karşı yaklaşımını şekillendiren ana unsurlardan bir diğeri Naip Abdullah'ın Hâşimî Hanedanlığı'na mensup olması ve Kral Abdullah ile iyi ilişkiler kurma çabasıdır. Irak hükümeti bu dönemde Arap Birliği içerisinde Mısır bloğuna karşı Hâşimî bloğunda yer alarak Ürdün ile ortak hareket etme potansiyeline sahip olmuştur. Örneğin Yeni Başbakanı Hamdi el-Paçacı, Şubat 1948'de Kahire'de düzenlenen Arap Birliği toplantısında Kral Abdullah ile ortak bir askerî komuta kurulması fikrini desteklemiştir (Tripp, 2008).

Arap-İsrail Savaşı patlak verdiğinde Irak askerî müdahalesinin iki aşamada gerçekleştiği görülmektedir. 15 Mayıs 1948'de, Irak birlikleri, Kibbutz Gesher'e saldırmış ve Ürdün Nehri'ni güvence altına almaya çalışmıştır (Joubury, 1985, akt. Tripp, 2008). Ancak bu saldırının sembolik olduğu ve yeterli planlama yapılmadan gerçekleştirildiği yönünde eleştiriler gündeme gelmiştir (Eppel, 1994). 22 Mayıs 1948'de, General Nureddin Mahmud komutasındaki Irak Seferi Kuvvetleri (IEF), Nablus'taki Arap Lejyonu'ndan görevi devralarak Batı Şeria'nın kuzeyini işgal etmiştir (Shlaim, 1990). Öte yandan Kral Abdullah'ın Arap Lejyonu'nu Kudüs'e yönlendirmesi, askerî koordinasyon sorunlarına yol açmış ve ortak hareket etme fikrini zayıflatmıştır. Savaşın ikinci aşamasında Irak birliklerine yalnızca savunma yetkisi verilmiş, İsrail mevzilerine saldırı gerçekleştirilmemiştir (Foreign Office, 1948, akt. Tripp, 2008). Bu durum Irak ordusundaki genç subayların motivasyonunu düşürmüş ve ülkede protestolar yeniden artmıştır. Başbakan Müzahim el-Paçacı istifa etmiş, Ocak 1949'da, Nuri es-Said, yeniden başbakanlık görevine getirilmiştir. Şubat ayında Irak ordusunun Batı Şeria'dan çekileceği açıklanmış, Nuri es-Said, Naip Abdullah'a Ürdün Hâşimîleriyle siyasi mesafeyi korumasını tavsiye etmiştir. (Seale, 1986).

Sonuç olarak Irak'ın 1948 Arap-İsrail Savaşı'na katılması, Filistin'in savunulmasından çok iç siyasal dengeleri yönetme ve bölgesel nüfuz mücadelesiyle şekillenmiştir. Söylemsel düzeyde radikal bir duruş sergilenmiş ancak fiili uygulamalarda sınırlı hareket edilmiştir. Irak'ın tarihsel gelişimi, İngiliz etkisinin devamı, iç etnik ve mezhepsel gerilimler ile Hâşimî Hanedanlığı'na bağlılık gibi faktörler Irak'ın savaşa karşı tutumunu etkilemiştir. Bağımsız bir Filistin devleti kurma idealinin, Hacı Emin el-Hüseyni gibi liderlerin bölgede egemen olmasından duyulan endişeyle gölgede kaldığı savunulmaktadır (Tripp, 2008).

4.3. Suriye'nin 1948 Arap-İsrail Savaşı'na Katılımı

Suriye'nin diğer Arap Birliği üyeleriyle olan ilişkileri, 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndaki tutumunu doğrudan etkilemiştir. Özellikle Ürdün Kralı I. Abdullah ile yaşanan gerilim, Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü el-Kuvvetli'nin siyasal gündeminde merkezi bir yer edinmiştir. Kuvvetli'ye göre Suriye için en büyük tehdit Yahudi yerleşiminden ziyade Kralı I. Abdullah'ın "Büyük Suriye" projesidir. Bu projeye karşı Suriye bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Ürdün ile sözlü bir mücadele yürütmüştür. Kuvvetli, Filistin'deki savaşın Kral Abdullah'a Suriye'deki cumhuriyetçi rejimi devirmek ve Şam'da Hâşimî yönetimini yeniden tesis etmek adına bir fırsat sunduğunu düşünmüştür. Bundan hareketle Suriye hükümeti, Hâşimî komşulara karşı savunmasız kaldığı düşüncesiyle hareket ederek Arap Birliği'ne katılmış ve Mısır ve Suudi Arabistan ile birleşerek Hâşimî karşıtı bir blok oluşturmuştur (Landis, 2008). Bu blok, Filistin'in taksim planına karşı çıkmış ve Ürdün'ün bölgesel gücünü dengelemeye çalışmıştır (al-Barazi, 1994, akt. Landis, 2008).

Suriye ordusu içerisindeki yapılanma, Suriye lideri Kuvvetli'nin 1948 Arap-İsrail Savaşı'na katılımını etkileyen en önemli faktörlerden bir diğeridir. Zira 1946 yılında Suriye ordusunu Fransız mandasından devralan Kuvvetli, orduyla çeşitli problemler yaşamıştır. Fransızlar tarafından kurulan ordu, başlangıçta Suriye milliyetçiliğine karşı yapılandırılmıştır (al-Hashimi, 1978, akt. Landis, 2008). Kuvvetli, orduyu revize etmek ve güvendiği subayları göreve getirmek adına girişimlerde bulunmuştur. Örneğin Nebih el-Azma'yı Savunma Bakanı olarak tayin etmiştir. Fakat ordu içindeki gerilim ve protestolar Azma'nın görevden alınmasına sebebiyet vermiştir (al-Qasimiyya, 1991, akt. Landis, 2008). Kuvvetli, ordunun yeniden inşası için ABD ve İsveç'ten yardım talep etmiş; fakat bu talepleri karşılıksız kalmıştır (Landis, 2008). Ayrıca bu süreçte bazı üst düzey Suriye subaylarının Kral Abdullah ile çeşitli temaslar kurarak Büyük Suriye planını desteklemeye başladıkları iddia edilmiştir. Monarşist eğilimli subayların ileride bir ayaklanma başlatacağına dair söylentiler hızla yayılmıştır (Foreign Office, 1948,

akt. Landis, 2008). Bu tehdide karşı Kuvvetli, Ağustos 1947'de Mısır ve Suudi Arabistan arasında askerî bir birlik kurma girişimi başlatmıştır. Mısır ve Suudi Arabistan ile askerî bir birlik kurma teklifinde bulunmuş ancak bu teklif doğrudan reddedilmiştir (al-Barazi, 1994). Bunun yerine, Arap Birliği içinde Hâşimî karşıtı bir ittifak oluşturulmuş ve Filistin'in taksimine karşı ortak bir tutum benimsenmiştir (al-Barazi, 1994, akt. Landis, 2008).

Kuvvetli, Suriye ordusuna güvenmediği ve savaş hazırlıklarının yetersiz olduğunun fark ettiği için doğrudan askerî müdahale yerine Arap Birliği çatısı altında gönüllü bir askerî komite kurulmasını önermiştir. Bu öneri doğrultusunda Ekim 1947'de Arap Kurtuluş Örgütü adıyla gönüllü bir askerî kuvvetin kurulmasına karar verilmiştir (Yitzhak, 2024). Arap Kurtuluş Örgütü'nün kurulma kararı Suriye hükümetinin büyük bir başarısı olarak değerlendirilmiştir. Örgütün genel karargâhı ve eğitim üsleri Suriye'de kurulmuş, gözetim komitesine Kral Abdullah'a karşıtlığıyla bilinen Taha el-Hâşimî atanmıştır. Böylece Kuvvetli, Suriye ordusuna gerek duymadan Arap Kurtuluş Örgütü aracılığıyla etki alanı elde edebileceğine ve Büyük Suriye planını dolaylı olarak engelleyebileceğine inanmıştır (Levenberg, 1993).

6 Aralık 1947 tarihinde, Fevzi el-Kavukçu, Arap Kurtuluş Örgütü komutanı olarak atanmış, ancak bu atama Filistin Başmüftüsü Hacı Emin el-Hüseyni'nin tepkisiyle sonuçlanmıştır. Başmüftü, Kavukçu'nun Kral Abdullah ile uzun süredir iş birliği içinde olduğunu ve bu görevin Arap dünyasında bölünmelere yol açacağını savunmuştur (Darwaza, 1993, akt. Landis, 2008). Buna karşın Kuvvetli, Kavukçu liderliği aracılığıyla Hâşimî etkisini sınırlayabileceğini düşünmüştür (Jubouri, 2014, akt. Landis, 2008). 14 Nisan 1948'de Kavukçu, Arap Lejyonu'nun komutan yardımcısı Abdülkadir Cüdi ile görüşerek iki kuvvet arasındaki iş birliği olanaklarını değerlendirmiştir. Bu görüşme Kavukçu'nun Ürdün'e daha yakın olduğu yönündeki Başmüftü iddialarını güçlendirmiştir (Yitzhak, 2024). Arap Kurtuluş Örgütü'nün büyük kısmı Filistin bölgesinin kuzeyinde ve Kral Abdullah'ın ilhak etmeyi planladığı Arap bölgelerinde konuşlanmış, askerî ihtiyacın en yoğun olduğu alanlara ise sınırlı sayıda asker gönderilmiştir. Nitekim örgütün başlangıçta yarattığı umut kısa sürede yerini hayal kırıklığına bırakmış, örgüt haraç alma, savaş alanından kaçma ve şehirleri Yahudi birliklerine terk etme gibi faaliyetlerle tepki toplamıştır. (Yitzhak, 2024).

Suriye ordusu ise savaşta sınırlı bir rol oynamıştır. Resmî çatışmaların başladığı 15 Mayıs'tan altı gün sonra Filistin'in kuzeyinden harekete geçmiş, Taberiye Gölü'nün dar bir kıyı şeridini ilhak etmiş ve Filistin'in kuzeydoğu bölgesinde yer alan Dan Yahudi yerleşiminde bir üs kurmuştur. Ürdün Nehri'nin karşısındaki köyleri ele geçirmek üzere yaptığı iki operasyon dışında savaş boyunca pasif kalmıştır (Landis, 2008).

4.4. Lübnan'ın 1948 Arap-İsrail Savaşı'na Yönelik Yaklaşımı

Lübnan 1948 Arap-İsrail Savaşı'nda belirleyici bir aktör olmamıştır. Ancak Lübnan'ın sınırlı askerî ve siyasi katılımı, Arap Birliği içindeki devletlerin karar alma süreçleri ve iç dinamikleri hakkında fikir vermesi bakımından dikkatle incelenmesi gereken bir örnek olmuştur. Nitekim 1948 yılında Lübnan, İsrail ile savaşacak ne siyasi iradeye ne de askerî güce sahip olmuştur. Bu sebeple savaşa yalnızca sembolik ve ismen bir katılım sağlamış, İsrail'e karşı fiilî mücadeleyi diğer Arap ülkelerine bırakmayı tercih etmiştir (Hughes, 2008).

Lübnan'ın savaşa yönelik geliştirdiği bu tutumu anlayabilmek için ülkenin demografik yapısını, dinî ve mezhepsel farklılıklarını incelemek gerekmektedir. Öyle ki Lübnan'ın sahip olduğu bu farklılıklar hem Arap dünyasına hem de İsrail'e yönelik yaklaşımını şekillendirmiştir. Aziz Maron'a bağlı Hristiyan Marunilerin çoğunlukta olduğu Lübnan'da Müslüman topluluklar Sünni ve Şii olarak ayrılmış durumdadır (Maktabi, 1999). Bu mezhepsel çeşitlilik toplumsal yapıda derin görüş ayrılıklarına ve siyasi rekabete zemin hazırlamıştır. Söz konusu iç gerilimleri dengelemek amacıyla 1943 yılında yazılı olmayan bir uzlaşma olan Ulusal Pakt kabul edilmiş ve Lübnan'ın fiili bir anayasası hâline gelmiştir. Anlaşma kapsamında Maruniler, Batı ülkeleriyle olan tarihsel bağlarını sonlandırarak Lübnan'ın Arap dünyasıyla entegrasyonunu ve Arap Birliği'ne olan katılımını kabul etmiş, buna karşılık Müslümanlar Lübnan'ın bağımsızlığını tanımış ve sadık birer vatandaş olma taahhüdünde bulunmuştur (Pipes, 1983). Ulusal Pakt devletin temel makamlarının mezhepsel temsiliyete göre dağılımını öngörmüştür. Örneğin cumhurbaşkanı ve ordu komutanının Maruni, başbakanın Sünni ve temsilciler meclisi başkanının Şii olması kararlaştırılmıştır (Khalidi, 1979).

Ancak bu uzlaşma, mezhepler arası siyasal ve ideolojik farklılıkları tam olarak giderememiştir. Maruniler, Batı ile uyumlu bir dış politika yürütülmesini savunurken Müslümanlar Pan-Arap kimliğin bir parçası olarak bölgesel meselelerde; özellikle Filistin sorunu gibi konularda daha aktif bir tutum benimsemiştir. Bu farklı yönelimler Lübnan'ın dış ilişkilerinde çelişkili olmasına iç siyasette ise mezhepsel kutuplaşmanın artmasına sebebiyet vermiştir (Khalidi, 1979). Lübnan ordusunun Hristiyan komutanlar tarafından yönetilmesi, savaş alanındaki etkinliğin sınırlı olmasına neden olmuştur. Merkezi ordunun bu yetersizliği mezhepsel milislerin güç kazanmasına zemin hazırlamıştır (Pinkerton, 1947, 1949, akt. Hughes, 2008).

1947 yılında, Birleşmiş Milletler arabulucuları, Lübnan'ın İsrail ve Arap dünyası arasında potansiyel bir köprü işlevi görebileceğini değerlendirmiş ve bu doğrultuda iki ülke arasında ortak bir sınır oluşturulması gerektiğini savunmuşlardır. Aynı yıl Beyrut'taki Amerikalı diplomatlar, Lübnan'daki Hristiyan nüfusun yüksekliği nedeniyle ülkenin İsrail'e karşı bir savaşa katılma ihtimalinin düşük olduğunu rapor etmişlerdir. Bu değerlendirme, Mayıs 1948 tarihli, İsrail İstihbarat raporuyla da örtüşmektedir. Söz konusu raporda Lübnan ordusunun Yahudi sınır yerleşimlerine yönelik herhangi bir saldırı gerçekleşmesinin beklenmediği ve ülkenin savaşa katılma ihtimalinin zayıf olduğu ifade edilmiştir (Pinkerton, 1947, akt. Hughes, 2008).

Lübnan ordusu, savaş sınır hattının kendi tarafında konuşlanmış ve yalnızca İsrail tarafından gerçekleştirilecek bir saldırı durumunda karşılık vereceğini ifade etmiştir. Ancak İsrail güçlerinin Lübnan sınırındaki bazı köyleri işgal etmesine rağmen Lübnan ordusu bu saldırılara doğrudan karşılık vermemiştir (Kurzman, 1970). Bu pasif tutum, Lübnan'ın askerî kapasitesinin sınırlılığıyla ilişkilendirilmektedir. Lübnan ordusunun temel görevleri iç güvenliği sağlamak, muhalefeti bastırmak ve kırsal bölgelerde yaygın olan kanunsuzlukla mücadele etmek olduğundan ordu büyük ölçüde bir polis gücü olarak yapılandırılmıştır. Bu nedenle dış aktörlerle savaşabilecek düzeyde bir askerî revizyona ihtiyaç duyulmamıştır. Ayrıca ordu kadrolarının büyük çoğunluğu Maruni Hristiyanlardan oluştuğu için mezhepsel temsiliyet açısından da sınırlı bir yapıya sahiptir (Azar, 1984; Rihana, 1994).

Fransız mandası döneminde cumhurbaşkanlığı yapmış olan Emilie Edde ve kilise lideri Ignace Mübarek gibi bazı Hristiyan aktörler, manda sonrası dönemde Hristiyan egemenliğini sürdürme amacıyla bölgedeki Yahudi oluşumlarla yakın ilişkiler kurmaya gayret göstermişlerdir. Mübarek, Mart 1946'da Filistin Postası'na verdiği röportajda Siyonizm'i açıkça desteklediğini belirtmiş, 1948 yılında ise Birleşmiş Milletler komitesine Yahudilerin bölgede bağımsız bir devlet kurmaları gerektiğini savunmuştur (Beirut Archbishop Fefutes Moslem Claims, 1946, akt. Hughes, 2008). Bu açıklamalar, Lübnan'daki Müslüman topluluklar arasında ciddi protestolara yol açmış ve Mübarek geçici olarak sürgüne gönderilmiştir (American Legation Beirut, 1948, akt. Hughes, 2008). Ancak bu süreçte Lübnan hükümetinin ne bağımsız bir Filistin devleti kurma yönünde bir planı olmuş ne de bölgedeki Yahudi nüfusu tahliye etme gibi bir hedefi bulunmuştur. Lübnan'ın tutumu bölgesel dengeleri gözetken ve doğrudan çatışmadan kaçınan bir çizgide şekillenmiştir (Kurzman, 1970).

İsrail'e karşı savaşın resmen başladığı 15 Mayıs 1948 tarihinde, Lübnan ordusu yeterli hazırlığa sahip olamamıştır. Hükümetin sınırlı mali kaynağı askerî kapasitenin artırılmasını engellemiştir (American Legation Beirut, 1948, akt. Hughes, 2008). Aynı dönemde, 1947 tarihli Birleşmiş Milletler taksim planına göre, Araplara tahsis edilen Celile toprakları savaşın seyriyle İsrail birlikleri tarafından ele geçirilmiş ve on binlerce Filistinli bölgeden sürülmüştür. 5 Haziran 1948 tarihine gelindiğinde Lübnan ordusu Malikiye köyü üzerinde bir saldırı başlatmıştır. Arap Yüksek Komutanlığı tarafından Ras al-Nakura'dan Akka'ya ve Afule'ye doğru kıyı şeridi boyunca bir saldırı düzenlemesi görevi verilmiştir. Bu plan, Afule'de Irak, Ürdün ve Suriye ordularıyla birleşerek Celile'nin ele geçirilmesini hedeflemiştir (Khalidi, 1998, akt. Hughes, 2008). Bununla beraber Lübnan ordusu İsrail'in Malikiye üzerindeki kontrolünü gerekçe göstererek bu plana katılmayacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Lübnan birlikleri 19 Mayıs tarihinde sınırın kendi tarafındaki El-Nakura bölgesinde mevzilenmiştir (Tal, 2004).

Lübnan ve İsrail ordusu arasındaki tek doğrudan sıcak çatışma 5-6 Haziran'da Malikiye köyünde gerçekleşmiştir. İsrail-Filistin sınırının yaklaşık 700 metre ötesinde bulunan bu köy, İsrail açısından stratejik bir tehdit oluşturmamıştır (Hughes, 2008). 8 Temmuz 1948 tarihinde bölge Lübnan ordusu tarafından Arap Kurtuluş Örgütü'ne devredilmiş ve Lübnan sınırları içerisine geri çekilmiştir. Bu çatışma literatürde sembolik bir karşılaşma olarak değerlendirilmiş, Lübnan hükümetinin kamuoyunu

yatıştırmak ve ordunun halk nezdinde meşruiyet kazanmasını sağlamak amacıyla hareket ettiği ileri sürülmüştür. Aynı zamanda bu askerî angajman, Lübnan'ın Arap Birliği içerisindeki itibarını korumaya yönelik siyasi bir hamle olarak yorumlanmıştır (Huhges, 2008).

4.5. Savaşın Son Aşaması ve Askerî Dengelerde Dönüşüm

1948 Arap-İsrail Savaşı'nın son aşamasında askerî dengeler, Arap devletleri aleyhine ciddi biçimde değişmiştir. Özellikle kuzeyden saldırıya geçen Suriye ve Arap Kurtuluş Örgütü birlikleri Celile ve Taberiye bölgelerinde İsrail kuvvetleri tarafından durdurulmuştur. Bu başarısızlığın temel nedenleri arasında, bu iki ülkenin savaş öncesinde iç siyasi krizle meşgul olması ve yeterli askerî hazırlık yapamaması öne çıkmaktadır. (Armaoğlu, 1991).

Arap Lejyonu'nun İngiliz komutanı Glubb Paşa, Yahudi güçleriyle doğrudan bir çatışmayı önlemeyi amaçlayan bir savunma stratejisi benimsemiştir. Onun anlatımına göre Lejyon, 15 Mayıs'ta Ürdün Nehri'ni geçerek Araplara tahsis edilen Yahudiye ve Samiriye bölgelerini savunmaya yönelmiştir. Lejyon'un Kudüs'e ve taksim planına göre Yahudilere tahsis edilen herhangi bir bölgeye girmesi yasaklanmıştır. Ancak 16 Mayıs'ta Yahudi güçlerinin Kudüs'e girmeye teşebbüs etmesi üzerine Kral Abdullah, Glubb Paşa'ya Kudüs'ü savunmak için kuvvet göndermesi talimatını vermiştir. Bu gelişmeler, İsrail Savunma Kuvvetleri ve Arap Lejyonu arasında şiddetli çatışmaların yaşanmasına yol açmıştır (Shlaim, 2008). 22-29 Mayıs tarihinde Lejyon, Doğu Kudüs'ü ele geçirerek kutsal mekânlar üzerinde kontrol sağlamıştır. 27 Mayıs'ta, Kral Abdullah'ın Doğu Kudüs'te bulunan Hz. Ömer Camii'nde namaz kılması, sembolik bir zafer olarak değerlendirilmiştir.

Mısır ordusu 15-22 Mayıs arasında, Gazze ve Birüssebi bölgelerinde üstünlük kurmuş; ancak 9-18 Temmuz arası tarihlerde, Mısır ordusunda yaşanan koordinasyon eksiklikleri İsrail tarafından avantaja çevrilmiştir (Darwaza, 1959, akt Gerges, 2008). İsrail, özellikle BM ara bulucusu Folke Bernadotte'nin çabalarıyla 10 Haziran 1948'de sağlanan ateşkes süresince, Doğu Bloğu ülkelerinden aldığı askerî yardımlarla ordusunu modernize etmiştir. Aynı dönemde İngiltere, Arap ülkelerine silah yardımı gönderilmesini kısıtlamıştır. Bu gelişme, savaşın seyrini belirlemiştir (Aras, 2010).

Sonbaharda, çatışmalar Negev Çölü çevresinde yoğunlaşmıştır. İsrail, Mısır birliklerini Gazze, Han Yunus ve Refah yönlerinden Sina Yarımadası'na doğru püskürtmüş, Felluce'deki Mısır birliklerini kuşatarak cepheyi parçalamıştır (Armaoğlu, 1991). Bu gelişmeler, Mısır'da iç isyanların artmasına neden olmuş, ülke çift yönlü bir krizle karşı karşıya kalmıştır. İngiltere'nin devreye girmesiyle İsrail, Sina'dan geri çekilmiş olsa da, savaşın sonunda işgal ettiği toprakların büyük bir kısmını kontrol altına almayı başarmıştır. Filistin'in taksimi yapıldığı esnada toprakların %56'sı İsrail'e bırakılmışken savaş sonrası Filistin'in %80'ini ele geçirmiştir (Pirinççi, 2019). Bir başka ifadeyle Akdeniz'de Aşdod (Ashdod), Majdal (al-Majdal), Kastina (Qastina) ve Gazze'nin güneyi, Kuzeyde Akka (Acre) gibi bölgeler İsrail topraklarına dâhil olmuştur (Safran, 1969).

4.6. Savaşın Sonunda Mütareke Anlaşmaları ve Savaşın Sonuçları

Arap ülkelerinin yaşadığı ağır kayıpların ardından, 1949 yılında İsrail ile dört ayrı ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalar sırasıyla Mısır (24 Şubat, Rodos), Lübnan (23 Mart, Ras en-Nakura), Ürdün (3 Nisan, Rodos) ve Suriye (20 Temmuz, Manahayim) ile gerçekleşmiştir. (Armaoğlu, 1991). Ateşkes görüşmeleri Birleşmiş Milletler gözetiminde yürütülmüştür. Ateşkes aracılığıyla kalıcı bir barış sağlanamamış; ancak taraflar arasındaki sıcak savaş sona ermiştir.

Mısır ve İsrail arasında gerçekleşen mütareke sonucunda, taraflar askerî faaliyetlerini durdurmayı, Felluce bölgesinden çekilmeyi ve esir değişimi gerçekleştirmeyi kabul etmişlerdir. Gazze Şeridi'nin 135 milikarelik kısmı Mısır'ın kontrolüne bırakılmış, El-Auja bölgesi ise tamamen silahsızlandırılarak Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin denetimine bırakılmıştır (United Nations, 1949; Safran, 1969). Lübnan ile imzalanan ateşkes neticesinde İsrail, işgal ettiği Lübnan köylerinden geri çekilmiş ve taraflar eski sınırların korunması esasını kabul etmişlerdir (Norton, 1974).

Ürdün ile yapılan müzakereler, Şuna (Shuna) Köyü'nde gerçekleşen gizli görüşmelerle başlamış, ardından Kudüs'teki İsrail birlikleri ile Arap Lejyonu arasında mutabakata varılmıştır. 1 Aralık tarihinde ise, 2.000 kadar Filistinli delegenin katıldığı Eriha Kongresi düzenlenmiştir (Rogan, 2008). Buna göre, Filistin topraklarının Ürdün ile birleştirilmesine ve Kral Abdullah'ın bundan böyle "Bütün Filistin'in Kralı" olarak ilan edilmesine karar verilmiştir. Hemen akabinde Kral Abdullah, el-Hüseyni'yi

Başmüftülük görevinden uzaklaştırarak Kudüs sınırlarına girmesini men etmiş ve yerine el-Hüseyni'ye muhalifliği ile bilinen Hüsameddin Carullah'ı görevlendirmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda 3 Nisan 1949'da Rodos'ta resmî anlaşma imzalanmış, İsrail-Ürdün sınırı, Ölüdeniz Havzasındaki Arabe Vadisi olarak belirlenmiştir. Batı Şeria'nın 2.200 milkarelik alanının da Ürdün sınırlarında kalması kararlaştırılmıştır (Norton, 1974).

Suriye ile mütareke süreci daha karmaşık gelişmiştir. Savaş süresince başarısız olan Cemil Mardam hükümeti düşmüş, yerine geçen Halil el-Azm hükümeti mütarekeye karşı çıkmış; ancak ordu içerisindeki darbe ile görevden alınmıştır. 12 Nisan'da iktidarı ele geçiren Albay Hüsnü Zaim, 20 Temmuz 1949'da, İsrail ile ateşkese imza atmıştır. Bu anlaşma ile İsrail-Suriye sınırı savaş öncesi sınırlarla aynı kalmıştır (Armaoğlu, 1991).

Savaşın sonunda Filistin meselesi çözüme kavuşamamış, aksine yeni sorunlar doğmuştur. İsrail, 1947 BM taksim planında kendisine ayrılan toprakların çok daha fazlasını kontrol altına almış; Ürdün Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü, Mısır ise Gazze'yi ele geçirmiştir. İsrail'in bu denli güçlenmesinde, ABD'nin diplomatik desteği ve askerî yardımı önemli bir faktör olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte ABD, fiilen Ortadoğu'nun yeni güç merkezi hâline gelmiştir. 1956 Süveyş Krizi ve Eisenhower Doktrini gibi gelişmeler de ABD'nin bölgedeki etkinliğini arttırmıştır (Bryson, 1977).

Filistinliler açısından ise savaş bir felakete dönüşmüştür. Yaklaşık 700.000 kişi yerinden edilmiş, binlercesi hayatını kaybetmiştir (Haddad, 2022). Tam bir barış sağlanamaması da mülteciler sorununu gündeme getirmiştir. Kimileri Yahudilerin baskılarından kaçarak, kimileri ise yaşadığı toprakların savaş alanına dönüşmesinden dolayı çıkartılarak, komşu Arap ülkelere ve Filistinli Arap nüfusun çoğunlukta olduğu bölgelere sığınmak zorunda kalmıştır (Lenczowski, 1980). 1949 yılının Kasım ayında, BM sırasıyla İsrail'de 37.600, Suriye'de 78.200, Ürdün'de 94.000, Lübnan'da 127.800, Batı Şeria'da 357.400 ve Gazze Şeridi'nde 245.000 Filistinli mülteciye yardımda bulunduğunu bildirmiştir (Armaoğlu, 1991, s.106).

Genel bir ifadeyle, Yahudi nüfusunun Filistin topraklarında her geçen gün artması ve Filistinli Araplara bağımsız bir yurt tahsis edilememesi, bölgedeki demografik yapının ciddi biçimde değişmesine yol açmıştır. Bu değişim, Filistinli Araplar aleyhine gelişmiş ve toplumsal dengeyi bozarak Filistin meselesini uzun vadeli yapısal bir krize dönüştürmüştür. Nitekim Arap devletleri bu demografik dönüşümün yalnızca Filistin'i değil, bölgesel güç dengelerini de tehdit ettiğini savunmuşlardır.

Kudüs'ün statüsü meselesi de değerlendirilmesi gereken bir başka husus olarak ön plana çıkmaktadır. BM'nin 1947 tarihli kararına göre Kudüs'ün uluslararası bir statüye kavuşturulması öngörülmüş olsa da savaşın ardından bu plan fiilen uygulanamamıştır. Savaş sonrasında şehir ikiye bölünmüş, Batı Kudüs İsrail'in, Doğu Kudüs Ürdün'ün denetimine girmiştir (Armaoğlu, 1991). Bu fiili bölünme, Kudüs'ün kutsal mekânlarının statüsünü daha da tartışılmalı hale getirmiştir.

Savaşın ardından Birleşmiş Milletler tarafından bir Uzlaştırma Komisyonu kurulmuş ve bu komisyona Kudüs'ün askerî birliklerden arındırılması ile yönetiminin milletlerarası bir rejim altında şekillendirilmesi görevi verilmiştir. Komisyon, 1949 yılı boyunca hem İsrail hem de Ürdün ile diplomatik görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler sonucunda İsrail, Kudüs'teki kutsal yerlerin yönetiminin milletlerarası bir rejim tarafından denetlenmesini kabul etmiş; ancak Kudüs şehrinin tamamının uluslararası statüye tabi olma teklifini reddetmiştir (UN, 1948-49). Bunun üzerine, Uzlaştırma Komisyonu, Devamlı Milletlerarası Rejim taslağı hazırlamıştır. Taslağa göre Kudüs, Yahudi ve Arap bölgeleri olarak iki ayrı özerk yapıya ayrılacaktır. Bu bölgeler arasında göçler yasaklanacak ve her bölge kendi belediyesini kurarak yerel yönetimini yürütecektir. Şehrin genel yönetimi ise Genel Kurul tarafından atanacak bir BM Komiseri'ne devredilecektir. Ayrıca dinî temsilde eşitliği sağlamak amacıyla Yahudi, Hristiyan ve Müslüman temsilcilerden oluşan bir Genel Konsey görevlendirilmesi öngörülmüştür (Moore, 1974).

Hazırlanan taslak Genel Kurul'da tartışılmış, İngiltere ve Amerika tarafından desteklenmiş olsa da İsrail delegeleri tarafından reddedilmiştir. Ürdün ise milletlerarası rejim yönetiminin kendi ülkesinin bütünlüğüne zarar vereceği gerekçesiyle öneriye karşı çıkmıştır. Diğer yandan, İsrail'in 1950 tarihinde, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan etmiş olması, aynı yıl Ürdün Parlamentosu'nun Doğu Kudüs'ün ilhakını resmen onaylaması, 1960'da da Doğu Kudüs'ü ülkesinin ikinci başkenti olarak ilan etmesi Kudüs meselesinin daha da karmaşık hâl almasına sebebiyet vermiştir (Armaoğlu, 1991).

SONUÇ

Arap devletleri ile İsrail arasında gerçekleşen ve yaklaşık 15.000 kişinin hayatını kaybetmesine, yüzbinlerce Filistinlinin yerinden edilmesine yol açan 1948 Savaşı'nı yalnızca "Arap-İsrail Savaşı" olarak tanımlamak, bölgedeki temel dinamiklerin eksik anlaşılmasına neden olmaktadır. Zira bu savaş, yalnızca Filistin toprakları üzerindeki egemenlik mücadelesini değil, aynı zamanda Arap dünyasının iç siyasi kırılma noktalarını, liderlik rekabetlerini ve ulusal kimlik inşası sürecini açığa çıkaran tarihsel bir dönüm noktasıdır. Arap devletleri savaş öncesinde ortak bir hedef doğrultusunda hareket ettiklerini ifade etmiş olsalar da, savaş boyunca izlenen politikalar bu söylemle örtüşmemiştir. Bu durum Arap dayanışmasının sahada etkisiz kalmasına sebebiyet vermiştir.

Ürdün Kralı I. Abdullah, "Büyük Suriye" projesi ve Batı Şeria'yı ilhak etme arzusu doğrultusunda hareket etmiş, Arap Lejonu'nun Kudüs'e yönlendirilmesi askerî koordinasyonun zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Kral Faruk'un bölgesel liderlik mücadelesi ve iç kamuoyunda yükselen baskı doğrultusunda Mısır, savaşa karşı tutumunu değiştirerek Gazze üzerinden çatışmalara dâhil olmuştur. Irak, iç siyasi dengeleri muhafaza etmek ve Hâşimî Hanedanlığı'nın bölgesel prestijini korumak amacıyla söylemsel düzeyde radikal bir duruş sergilemiş, ancak savaşta sembolik bir rol üstlenmiştir. Suriye, güvenlik kaygıları nedeniyle Ürdün karşıtı bir denge siyaseti izlemiş, savaşa Arap Kurtuluş Örgütü aracılığıyla katılım sağlayarak dolaylı bir etki alanı oluşturmak istemiştir. Lübnan'ın savaşa karşı tutumu ise Arap devletleri arasındaki koordinasyon eksikliğinin en belirgin örneklerinden biri olmuştur. Mezhepsel çeşitliliği ve sınırlı askerî kapasitesi nedeniyle savaşa yalnızca sembolik düzeyde bir katılım göstermiştir. Marunilerin Batı'ya yakınlığı ve Müslümanların Pan-Arap yönelimi dış politikada çelişkili yönelimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Savaş sürecinde Arap devletlerinin sergilemiş olduğu bu parçalı tutum, İsrail'in birleşik bir yapı yerine dağınık bir Arap cephesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Arap devletlerinin dağınık yapısı, koordinasyon eksikliği ve birbirlerine olan güvensizliği, henüz yeni kurulmuş olan İsrail'in askerî üstünlük sağlamasında belirleyici bir rol oynamıştır. Öte yandan Ürdün, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü; Mısır ise Gazze Şeridi'ni kontrol altına almışlarsa da bağımsız bir Filistin Devleti kurulamamıştır. Bu durum Filistin ulusal kimliğinin şekillenmesinde ve kendi kaderini tayin hakkının uluslararası düzeyde bir talebe dönüşmesinde temel bir etken olmuştur ve Filistin Kurtuluş Örgütü gibi yapıların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Sonuç olarak 1948 Arap-İsrail Savaşı; yalnızca bölgedeki çatışmanın başlangıç noktası değil, Arap dünyasının içsel dinamiklerini gözler önüne seren tarihsel dönüm noktalarından biridir. Arap devletleri arasındaki liderlik rekabetinin ve güç dengelerinin de dikkate alınması, dış aktörlerle ilişkilerin dengelenmesi ve Arap dünyasında gerçek bir iş birliği mekanizmasının geliştirilmesi, Filistin meselesine kalıcı bir çözüm bulunabilmesi adına kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, günümüz Filistin sorununun da anlaşılmasında temel referans noktalarındandır.

Etik Beyan: Bu çalışmada etik beyanı gerektirecek bir uygulama kullanılmamıştır. Aksi bir durumun tespiti halinde Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar (lar) ına aittir.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %50, 2. Yazarın katkı oranı ise %50'dir.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: A permission from an ethics committee is not needed for this study. In case of detection of a contrary situation, Beykent University Journal Of Social Sciences has no responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study.

Author Contributions Statement: 1st author's contribution rate 50%, 2nd author's contribution rate 50%.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors.

KAYNAKÇA

- Akyol, C. P. (2017). Arap Devletleri Ligi, Orta Doğu ve bölge dengeleri üzerindeki etkisi. *Gazi Akademik Bakış*, 11(21), 277–302. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/405474>
- Allawi, A. A. (2014). *Faisal I of Iraq*. Yale University Press.
- Al-Rasheed, M. (2008). Saudi Arabia and the 1948 Palestine War: Beyond official history. In E. L. Rogan & A. Shlaim (Eds.), *The war for Palestine: Rewriting the history of 1948* (2nd ed., pp. 228–248). Cambridge University Press.
- Aras, İ. (2010). *Filistin-İsrail arasındaki temel sorunlar ve uluslararası hukuk* [Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armaoğlu, F. (1991). *Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları 1948–1988*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ateş, D. (2012). *Uluslararası örgütler: Devletlerin örgütlenme mantığı*. Dora Yayınları.
- Azar, E., et al. (Eds.). (1984). *The emergence of a new Lebanon: Fantasy or reality?* Praeger Publishers.
- Batatu, H. (1978). *The old social classes and the revolutionary movements of Iraq: A study of Iraq's old landed and commercial classes and of its communists*. Princeton University Press.
- Bayur, Y. H. (1991). *Türk İnkılabı Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bryson, T. A. (1977). *American diplomatic relations with the Middle East, 1784–1975: A survey*. Rowman & Littlefield.
- Cohen, M. J. (1982). *Palestine and the great powers, 1945–1948*. Princeton University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt7zvbmj>
- Durgun, D. (2022). Arap Devletler Ligi. *TÜBİTAK Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/arap_devletler_ligi
- Eppel, M. (1994). *The Palestine conflict in the history of modern Iraq: The dynamics of involvement, 1928–1984*. Frank Cass Publishers.
- Filistin Postası. (1948, Mayıs 21). <https://www.nli.org.il/en/newspapers/pls/1948/05/14/01/article/19/?e=-----en-20--1--img-txIN%7ctxTI-----1>
- Haddad, M. (2022, Mayıs 15). Nakba Day: What happened in Palestine in 1948? *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/15/nakba-mapping-palestinian-villages-destroyed-by-israel-in-1948>
- Hadawi, S. (1991). *Bitter harvest: A modern history of Palestine*. Interlink Publishing Group.
- Hughes, M. (2008). Collusion across the Litani? Lebanon and the 1948 War. In E. L. Rogan & A. Shlaim (Eds.), *The war for Palestine: Rewriting the history of 1948* (2nd ed., pp. 205–227). Cambridge University Press.
- Karsh, E. (1996). Historical fictions. *Middle East Quarterly*, 3(2), 55–56. <https://www.meforum.org/93/historical-fictions>
- Khalidi, W. (1979). *Conflict and violence in Lebanon: Confrontation in the Middle East*. Harvard University Press.
- Kılınç, D. (2008). Self determinasyon ilkesinin azınlıklar açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1–2), 949–982.
- Kimche, J. D. (1960). *Both sides of the hill: Britain and the Palestine War*. Secker & Warburg.
- Kirk, G. (1954). *The Middle East, 1945–1950*. Oxford University Press.

- Kurzman, D. (1970). *Genesis: The first Arab-Israeli war*. World Publishing.
- Laqueur, W., & Robin, B. (1984). *Israel-Arab reader*. Penguin Books.
- Landis, J. (2004, Ağustos 28). Syria and the 1948 War in Palestine. https://joshualandis.oucreate.com/Syria_1948.htm#_edn18
- Landis, J. (2008). Syria and the Palestine War: Fighting King Abdullah's "Greater Syria Plan." In E. L. Rogan & A. Shlaim (Eds.), *The war for Palestine: Rewriting the history of 1948* (2nd ed., pp. 176–204). Cambridge University Press.
- Lenczowski, G. (1980). *The Middle East in world affairs*. Cornell University Press.
- Levenberg, H. (1993). *Military preparations of the Arab community in Palestine, 1945–1948*. Frank Cass Publishers.
- Maktabi, R. (1999). The Lebanese census of 1932 revisited: Who are the Lebanese? *British Journal of Middle Eastern Studies*, 26(2), 219–241. <https://www.jstor.org/stable/195924>
- Masalha, N. (1991). Faisal's Pan-Arabism, 1921–33. *Middle Eastern Studies*, 27(4), 679–693. <http://www.jstor.org/stable/4283470>
- Mayer, T. (1986). Egypt's 1948 invasion of Palestine. *Middle Eastern Studies*, 22(1), 20–36. <http://www.jstor.org/stable/4283094>
- Mayer, T. (2021). *Egypt and the Palestine question (1936–1945)*. Klaus Schwarz Verlag. <https://doi.org/10.1515/9783112400609-002>
- Moore, N. J. (1974). *The Arab-Israeli conflict: Readings and documents* (Vol. 3). Princeton University Press.
- Morris, B. (2008). *1948: A history of the first Arab-Israeli war*. Yale University Press.
- Nevo, J. (1987). The Arabs of Palestine 1947–48: Military and political activity. *Middle Eastern Studies*, 23(1), 3–38. <http://www.jstor.org/stable/4283152>
- Oxford Reference. (2011). De facto. In *A dictionary of law*. Oxford University Press. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095706639>
- Palestine Liberation Organization. (2013, Ekim 17). <https://web.archive.org/web/20131018002723/http://palestineun.org/about-palestine/palestine-liberation-organization/#wrap>
- Pipes, D. (1983). The real problem. *Foreign Policy*, (51), 139–159.
- Pirinççi, F. (2019). Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu. In D. Dursun & T. Arı (Eds.), *Ortadoğu'da siyaset* (pp. 68–98). Anadolu Üniversitesi Yayınları. <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/SIY302U/ebook/SIY302U-13V5S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf>
- Rihana, S. (1994, Ocak). Al-Jaysh al-Lubnani: Amil istiqrar wa tawazun fi al-bilad [The army of Lebanon: An element of stability and balance in the country]. *Al-Difa' al-Watani al-Lubnani [National Defence of Lebanon]*, (7), 47.
- Rogan, E. L., & Shlaim, A. (Eds.). (2008). Introduction. In *The war for Palestine: Rewriting the history of 1948* (2nd ed., pp. 1–12). Cambridge University Press.
- Safran, N. (1969). *From war to war: The Arab-Israeli confrontation, 1948–1967*. Pegasus Books.
- Seabury, P. (1949). The League of Arab States: Debacle of a regional arrangement. *International Organization*, 3(4), 633–642. <https://www.jstor.org/stable/2703618>
- Seale, P. (1986). *The struggle for Syria: A study of post-war Arab politics, 1945–1958*. Yale University

Press.

- Şen, E. (2013, Ağustos 28). Müktesep/Kazanılmış hak. *Hukuki Haber*. <https://www.hukukihaber.net/muktesepkazanilmis-hak>
- Shlaim, A. (1990). *The politics of partition: King Abdullah, the Zionists and Palestine, 1921–1951*. Columbia University Press.
- Shlaim, A. (2008). Israel and the Arab coalition in 1948. In E. L. Rogan & A. Shlaim (Eds.), *The war for Palestine: Rewriting the history of 1948* (2nd ed., pp. 79–104). Cambridge University Press.
- Shwadran, B. (1959). *Jordan: A state of tension*. Council for Middle Eastern Affairs Press.
- Tal, D. (2004). *War in Palestine: Strategy and diplomacy*. Routledge.
- Teitelbaum, J. (2001). *The rise and fall of the Hashemite Kingdom of the Hijaz*. C. Hurst & Co. Publishers.
- Teziç, E. (2001). *Anayasa hukuku*. Beta Yayınları.
- Tripp, C. (2008). Iraq and the 1948 War: Mirror of Iraq's disorder. In E. L. Rogan & A. Shlaim (Eds.), *The war for Palestine: Rewriting the history of 1948* (2nd ed., pp. 125–150). Cambridge University Press.
- Truman, H. S. (1956). *1946–52: Years of trial and hope* (Vol. 2). Signet Books.
- Türk Dil Kurumu. (2022). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları. <https://sozluk.gov.tr>
- United Nations. (1946–1947). *The yearbook of the United Nations*. https://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page_un2.jsp?volume=1946-47
- United Nations. (1948–1949). *The yearbook of the United Nations*. <https://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?volume=1948-49>
- United Nations. (1949). Egyptian-Israeli General Armistice Agreement, February 24, 1949. *The Avalon Project, Yale Law School*. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/arm01.asp
- Yitzhak, R. (2024). The formation of the Arab Liberation Army (ALA) for the 1948 Palestine. *Israel Affairs*, 30(6), 1323–1336. <https://doi.org/10.1080/13537121.2024.2419258>